

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ "ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО"
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

**ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ВІДДІЛІВ РІДКІСНИХ КНИГ
БІБЛІОТЕК В ІНФОРМАЦІЙНОМУ
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО
ПРОЦЕСУ**

**матеріали виступів учасників "круглого столу"
(м. Харків, 29 березня 2012 р.)**

За загальною редакцією канд. пед. наук Н. П. Пасмор

**Харків
2012**

високоякісних апаратів сканування; юридичного супроводу — основною проблемою залишається відсутність законодавчих заasad можливості продажу дисків, тому що перелік платних послуг бібліотек відстає від потреб сьогодення. Вважаємо, що поступове вирішення окреслених проблем виведе бібліотеки на більш сучасний рівень роботи.

ЦІННІ ВИДАННЯ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОЇ НАУКИ СЛОБОЖАНЩИНИ 18-19 ст.

І.В. Киричок, Т.В. Костюкевич,
наук. біб-ка Харків. нац. мед. ун-ту

Історія формування фонду Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) пов'язана із відкриттям у 1805 р. Імператорського Харківського університету з чотирма факультетами, один з яких був медичний. На цьому факультеті створювались кафедральні бібліотеки, фонд яких формувався із особистих зібрань та праць учених кафедр, дарувань та пожертвувань. Частина книжкових фондів кафедр факультету, пройшовши всі етапи реорганізації, стали базою для створення бібліотеки медичного інституту, а згодом — медичного університету.

Фонд НБ ХНМУ, що формується більше 200 років, налічує понад 1 млн екземплярів, серед яких колекції раритетних рукописів і друкованих видань, датованих XVII-XVIII ст. (майже 3 тис. екз.). Є у фонді іноземні видання, найстаріше з яких датоване 1672 р. Тому в бібліотеці виділено фонд рідкісних та цінних книг (видання до 1900 р.).

У фонді є цінні видання з приватних бібліотечних колекцій відомих учених-медиків. Про це свідчать виявлені на документах особисті печатки видатних вчених: В.Я. Данилевського, Д.К. Родзаєвського, С.М. Компанейця, І.П. Щелкова, С. Алферєва, М.А. Попова, В.Ф. Грубе, Н.С. Бокаріуса, В.В. Фавра, В.П. Крилова,

М.К. Кульчицького, В.П. Воробйова, Г.Л. Янковського та інших. Особливу цінність становлять книги з автографами або надписами видатних вчених-медиків. Дарчі вітйоваті написи, власноруч зроблені помітки тепер уже історичними постатями медичної науки і практики переносять нас в епоху героїчних сподвижників медицини.

У вивченні історичного розвитку медичної науки, становлення Харківської медичної школи цінним є унікальний фонд дисертацій, захищених у нашому університеті з дня його заснування. В ньому знаходяться дисертації відомих учених-медиків – це праці Л. Гіршмана “Матеріали для фізіології цвѣтоощущенія” (1868); М. Тринклера “Къ хирургіи поперечныхъ переломовъ надколѣннаго. Харьковъ, 1899”; З. Стрельцова “Объ интерстиціальному росту костей. Харьковъ, 1874”; Э.Ф. Беллина “Травматическія поврежденія селезенки въ судебно-медицинскомъ отношеніи. Харьковъ, 1888”; П. Шатилова “Къ ученію о формахъ пульсовыхъ кривыхъ. Харьковъ, 1902”; В.В. Фавра “Опытъ изученія маляріи въ Россіи въ санитарномъ отношеніи. Харьковъ, 1903”; Л.Е. Розенфельда “Къ химіи пластинчатовъ. Матеріали къ изученію продуктовъ расщепленія казеиноваго пластина. Харьковъ, 1906”; дисертація Д. Менделеева “Разсужденіе. О соединеніи спирта съ водою” (1865) на одержання ступеня доктора хімії у Імператорському Санкт-Петербурзькому Університеті та ін.

На титульному листі дисертації на ступінь доктора медицини лекаря П. Морозова “О влияніи способа растягиванія (Distractionsmethode) на тазобедренный и колѣнный суставы. Харьковъ, 1875” є дарчий запис “Профессору Ивану Петровичу Щелкову въ знакъ уваженія отъ автора”, а також печатка “Физиологическая лабораторія Импер. Харьковскаго Университета”. Про відношення до кафедральних фондів свідчать різноманітні печатки, такі як “Гигіеническая лабораторія”, “Фармакологическая лабораторія”, “Анатомический театр”, “Патолого-анатомическій кабинетъ” Імператорського Харківського Університету, “Библиотека Кафедры Общей Гигиены 1-го Харьковскаго Медицинскаго Института” та ін.

Навчальна база медичного факультету була надзвичайно бідною, літератури було недостатньо для забезпечення навчального процесу. Спочатку лекції переписувались і відтворювались за допомогою літографії. Особливу увагу привертають: “Щелкова Лекції по фізіології” (1879); “Записки по Фізіології, составленныя по лекціямъ ординарнаго профессора Императорскаго Харьковскаго Университета И.П. Щелкова, исправленныя и дополненныя лектором. Харьковъ, 1880” з малюнками будови нирки, очного яблука тощо, зазначками і підкресленням синім та червоним олівцями в процесі навчання; “Патологическая анатомія Профессора Доктора Д.Θ. Лямбля. Записки Студента Кремянскаго по чтеніямъ Лямбля, въ Императорскомъ Харьковскомъ УниверситетѢ, въ 1861-62 академич. году. OSTEOPATHOLOGIA (выпускъ первый). Харьковъ, 1861”; “Патологическая анатомія Профессора Доктора Д.Θ. Лямбля. Записки Студента Н. Афанасьева по чтеніямъ Лямбля, въ Императорскомъ Харьковскомъ УниверситетѢ, въ 1864-65 академич. году (выпускъ четвертый) DERMATO-PATHOLOGIA. Харьковъ, 1865”; “Фармакологія съ Рецептурою. Лекції Ординарнаго Профессора Императорскаго Университета Св. Владимира В.В. Беккера. Изданныя Студентами Медицинскаго Факультета. Кіевъ, 1856”. На документі “Курсъ фізіологической химіи, читанный пр. Кураевымъ въ 1903/4 уч. Году” є надпис про те, що “*Владимиръ Мейеръ 1904 г. Готовился къ докторантскому экзамену въ октябре 1913 г.*”. У фонді знаходяться лекції фізики Н. Пільчикова (1892-1893), мікробіології (написав студент Гормітц) та інші.

Між студентами факультету було налагоджено книгообмін. У подальшому на громадських засадах була створена студентська бібліотека, про що вказує на деяких документах печатка “Бібліотека читальня Професіональнаго союзу студенто́въ медиковъ Харьк. Унив.”. У фонді НБ ХНМУ видань співробітників медичного факультету до 1900 р. близько 120 робіт.

Вивчення рідкісних видань має важливе краєзнавче значення. Особливою подією в історії медицини не тільки України, а й за її межами стало створення у 1861 р. Харківського медичного товариства, засновниками якого стали представники пере-

дової медичної інтелігенції нашого міста (В.Ф. Грубе, Д.Ф. Лямбль та ін.). Прогресивна діяльність медичної еліти знайшла своє відображення в звітах та збірках праць, в яких йдеться про становлення і розвиток перших лікувальних установ, лікарської справи, цивільної, військової, земської медицини, висвітлено боротьбу з чумою та інфекційними захворюваннями, питання краєвої патології та епідеміології тощо.

Збереглися звіти про санітарну практику нашого міста, документи про становлення його санітарно-епідемічної служби. Так, вивчались санітарно-гігієнічні умови життя населення м. Харкова та Харківської губернії, захворюваність на інфекційні хвороби, можливі методи боротьби з ними тощо. Серед видань дисертація Є. Святловського “Матеріали по вопросу о санитарномъ положеніи русскаго крестьянства. Медико-топографическое описаніе Волчанскаго уѣзда Харьковской губерніи” (1887), книга проф. Ір. Скворцова “Планы и способы санитарныхъ исследованийъ (Второй отдѣлъ “Курса практической гигиены”)” (1889). Це видання автор присвятив “всѣмъ радѣющимъ о здоровью русскаго народа и земскимъ врачамъ въ особенности”, А. Ромашкевич “Заразные болѣзни среди населенія Харьковскаго уѣзда. Санитарно-статистическое исследование за 1892-96 г.г.” (1899) та ін.

Ці видання мають загальнонаціональне значення, оскільки зіграли важливу роль в розвитку і становленні медичної науки та практичної ланки охорони здоров'я не тільки Слобожанщини і України, а й всього світу, адже відомо що наші вчені вийжджали за кордон боротися з епідеміями інфекційних хвороб, використовуючи свій досвід та науковий потенціал.

Вивчаючи документи фонду рідкісних та цінних видань, можна простежити життя і діяльність окремих працівників і студентів університету. Так, готуючи матеріали до “Історії Харківського Університету”, професором М.О. Поповим друкується низка біографій професорів, прозекторів: професорів Л.О. Ванноті, Д.Ф. Лямбля, І.Ф. Леонова, П.А. Нарановича, прозекторів І.О. Вілкомірського, П.В. Дударєва та інших.

Про ці видання можна багато розповідати, адже кожен документ – це книжковий пам'ятник нашої історії: друкарства,

тієї епохи, розвитку медичної науки і практики, життя і діяльності медиків-гуманістів. Вивчення цього фонду поступово розкриває свої таємниці, розповідаючи про сторінки історії медицини, історичні події нашого університету і міста.

Отже, книжковий пам'ятник є унікальним і незамінним письмовим свідцтвом історичного розвитку людства, особливим примірником серед пам'ятників історії і культури. Він змушує нас замислитися не лише про давнину, а й про дбайливе ставлення та збереження того, що ще не встиг винищити час, що ще можна зберегти для наступних поколінь. Необхідно зберегти кожен культурну цінність, кожне видання фонду рідкісних та цінних видань для нинішнього та майбутнього соціально-економічного, наукового і культурного життя суспільства, оскільки книжковий пам'ятник служить основою його духовного та інтелектуального розвитку.

**ПРИВАТНА КНИЖКОВА КОЛЕКЦІЯ
ОМЕЛЯНА ПРИЦАКА В НАЦІОНАЛЬНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ "КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ".
КОРОТКИЙ ОГЛЯД ФОНДУ, УМОВИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗБЕРІГАННЯ**

І.О. Кізченко, наук. б-ка
Нац. ун-ту "Києво-Могилян. акад."

Надбанням Національного університету "Києво-Могилянська академія (НаУКМА) та всієї України у 2007 р. стала приватна колекція видатного вченого зі світовим ім'ям Омеляна Йосиповича Прицака, яку він заповів передати на батьківщину для всіх зацікавлених теперішніх і майбутніх дослідників в Україні й світі. Омелян Йосипович Прицак (07.04.1919 – 29.05.2006) видатний український вчений, історик і сходознавець, іноземний член Національної академії наук України, фундатор і багаторічний директор Українського наукового інституту Гарвардського університету та Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України, один з ініціаторів створення Міжнародної асоціації українців.